

Початкова школа і сучасність

№10(14) ^{ЖОВТЕНЬ} 2015

Осінь щедра, осінь золотава!

Інтерактивний урок
позакласного читання, 2 клас

Повторення вивченого про іменник

Урок української мови, 3 клас

Віденський осінній бал

Сценарій виховного заходу
для учнів 1 класів

Без сім'ї немає щастя на землі

Родинне свято

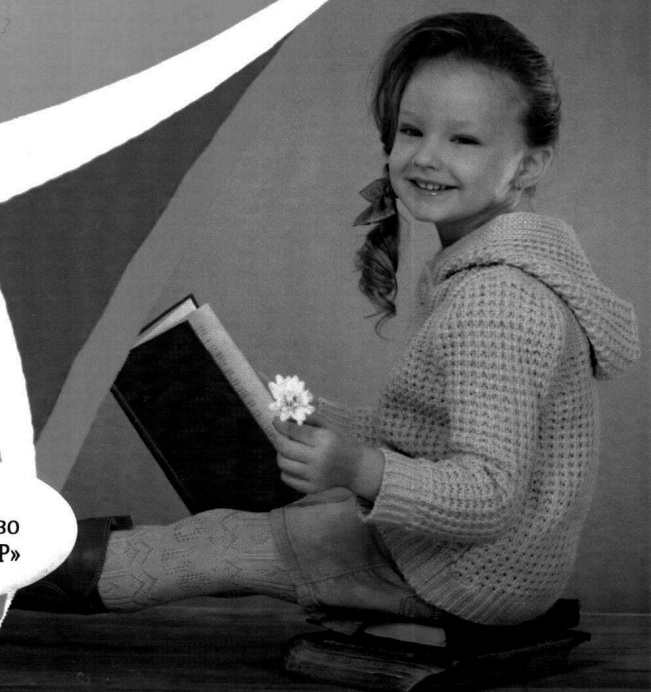
**Діагностика мовленнєво-риторичної
діяльності вчителя початкової школи
на уроці**

**Роль казки у навчанні
та вихованні компетентного
учня початкової школи**

ПЕРЕДПЛАТНИЙ
ІНДЕКС 86516

ВИДАВНИЦТВО
«БІЛИЙ ТИГР»

Початкова школа і сучасність

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ЖУРНАЛ

Виходить щомісяця

№ 10 (14) ЖОВТЕНЬ 2015

Заснований у вересні 2014 р.

ЗАСНОВНИК

ТОВ «ВИДАВНИЦТВО «БІЛИЙ ТИГР»

ГОЛОВНИЙ РЕДАКТОР

Світлана МАРТИНЕНКО,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ТА МЕТОДИК ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Надія БІБІК,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ДІЙСНИЙ ЧЛЕН НАПН УКРАЇНИ,
ПРОВІДНИЙ НАУКОВИЙ СПІВРОБІТНИК
ЛАБОРАТОРІЇ ПОЧАТКОВОЇ ОСВІТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ НАПН УКРАЇНИ

Марія БРАТКО,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ДИРЕКТОР УНІВЕРСИТЕТСЬКОГО КОЛЕДЖУ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Алла ЖУКОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ДИРЕКТОР
ГІМНАЗІЇ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН № 323 м. Києва

Василь ЖУКОВСЬКИЙ,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР
НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ «ОСТРОЗЬКА АКАДЕМІЯ»

Тетяна ПУШКАРЬОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК,
ДИРЕКТОР СКАНДИНАВСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ
ДАРНИЦЬКОГО Р-НУ м. Києва

Олена МАТВІЄНКО,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАСТУПНИК ДИРЕКТОРА З НАУКОВОЇ РОБОТИ
ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ ТА ПСИХОЛОГІЇ
НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Ольга СЛОНЬОВСЬКА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР
ПРИКАРПАТСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНИКА

Лариса СОЛОВЕЦЬ,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК,
ВІДМІННИК ОСВІТИ УКРАЇНИ,
ЗАСЛУЖЕНИЙ ВЧИТЕЛЬ УКРАЇНИ,

Людмила ХОРУЖА,

ДОКТОР ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ТЕОРІЇ ТА ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

Ірина ШАПОШНИКОВА,

КАНДИДАТ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК, ПРОФЕСОР,
ЗАВІДУВАЧ КАФЕДРИ ПЕДАГОГІКИ І МЕТОДИКИ
ПОЧАТКОВОГО НАВЧАННЯ ІНСТИТУТУ ПЕДАГОГІКИ
ТА ПСИХОЛОГІЇ НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА

Віктор ЮРЧЕНКО,

КАНДИДАТ ПСИХОЛОГІЧНИХ НАУК, ДОЦЕНТ,
ДИРЕКТОР ПЕДАГОГІЧНОГО ІНСТИТУТУ
КИЇВСЬКОГО УНІВЕРСИТЕТУ ІМЕНІ БОРИСА ГРІНЧЕНКА

ЗМІСТ

СЛОВО ГОЛОВНОГО РЕДАКТОРА

Світлана МАРТИНЕНКО

Вітання з Днем
працівника освіти

2

МОВОЮ НАУКИ

Геннадій БОНДАРЕНКО

Діагностика мовленнєво-
риторичної діяльності вчителя
початкової школи на уроці

Олена РЯБЕЦЬ

Усна і письмова нумерація
чисел першої сотні
Урок математики, 3 клас

27

Наталія ГРОМЦЕВА,

Юлія ЧАЙКА

Повторення вивченого про іменник
Урок української мови, 3 клас

Ірина СУХОПАРА

Виховне середовище
в початковій школі

3

29

Лілія СМЕТАНКО

Речення
Урок української мови, 3 клас

Світлана ДУБОВИК

Культура мовлення сучасного
вчителя початкової школи

7

34

Таміла ХВОРОСТ

Роль казки у навчанні
та вихованні компетентного учня
початкової школи

15

38

МЕТОДИЧНИЙ АРСЕНАЛ УЧИТЕЛЯ

Ірина ЧЕРНЯК

Організація і проведення
предметних тижнів
у початковій школі

17

41

Лариса СУЛИМА

Без сім'ї немає щастя на землі
Родинне свято

43

СТОРІНКА ДИТЯЧОЇ ТВОРЧОСТІ

Наталія НАСОНЕНКО

Дієслово
Бінарний урок з української
та англійської мови, 2 клас

22

Із збірки казок «Чарівний світ»

Укладено учнями НВК № 36
м. Дніпропетровська

47

ЦЕ ЦІКАВО!

Народна легенда
про заснування Києва

20

Скоромовки

42

Виховне середовище в початковій школі

Ірина СУХОПАРА, викладач кафедри початкової освіти та методик гуманітарних дисциплін Педагогічного інституту Київського університету імені Бориса Грінченка, м. Київ

Сучасні тенденції розвитку освіти в Україні вимагають орієнтації навчальної та виховної роботи на створення сприятливих умов для розвитку творчої, свідомої особистості школяра. Визначальний вплив на розвиток особистості дитини має така організація виховання, за якої належна увага приділяється стимулюванню внутрішньої та зовнішньої активності школярів, їх оптимальній участі у спільній з вчителем діяльності. Це дає змогу кожному учневі бути не лише об'єктом виховної діяльності, а й активним учасником, суб'єктом виховного процесу. Актуальною постає проблема організації виховного середовища, яке дає можливість кожному учню і колективу брати активну участь у діяльності, задовольняти власні інтереси та потреби, висловлювати та захищати власну точку зору, обмірковувати та вирішувати посильні проблеми, спілкуватися, дискутувати, самостійно оцінювати свої вчинки та вчинки інших, приймати рішення, здійснювати свідомий вибір та відчувати успіх.

Проблема створення природовідповідного середовища, яке б сприяло вихованню дітей, цікавило багатьох педагогів минулого. Відомий французький педагог Селестен Френе висловлював думку про необхідність побудови діяльності школи таким чином, щоб самою її організацією учні виховувались у дусі взаємодопомоги, взаємоповаги, відповідальності, особистої гідності. Італійська лікарка, педагог Марія Монтесорі організовувала навчання дітей на основі вільної роботи дитини в створеному педагогом навколишньому середовищі. Вона зазначала, що «простір, в якому перебуває дитина, повинен пропонувати їй великий вибір мотивацій, які підштовхують її до діяльності й провокують на набуття власного досвіду» [1, 7]. Німецький філософ Рудольф Штайнер, засновник «вальдорфської педагогіки», виняткового значення надавав педагогічному впливу довкілля. У середовищі, створеному В. Сухомлинським у Павлівській школі, об'єднувалися навчальне, природне,

соціальне, ігрове, господарське, технологічне та інформаційне середовища. Проблему створення і розвитку виховного середовища розкрито у сучасних дослідженнях психологів і педагогів, зокрема І. Беха, Д. Григор'єва, О. Киричука, Л. Новікової, О. Савченко, В. Сухомлинського, Н. Щуркової.

Підтримуємо думку О. Савченко, яка зазначає, що «у кожній школі, кожному класі має панувати особлива атмосфера емоційного благополуччя усіх вихованців незалежно від рівня їх навчальних досягнень...» [2, 69].

Соціологічний словник тлумачить **середовище** як «загальне поняття, змістом якого є все те, що оточує річ, рослину, тварину або людину і впливає на них безпосередньо або опосередковано. До середовища людини мають бути віднесені економічні, політичні, соціальні і духовні умови й відносини, територіальні та інші соціальні спільноти й об'єднання тією мірою, якою вони стихійно або цілеспрямовано впливають на свідомість і поведінку особи» [3, 469].

Російський педагог Н. Щуркова визначає виховне середовище як «сукупність оточуючих дитину обставин, соціально ціннісних, які впливають на її особистісний розвиток і які сприяють її входженню в сучасну культуру» [4, 138].

З огляду на зазначене, визначаємо **виховне середовище** як сукупність суспільних, матеріальних та духовних умов, факторів, відносин тощо, в яких існує особистість, і які так чи інакше впливають на її свідомість, поведінку і діяльність, розвиток і формування. Середовище, як постійне джерело поповнення особистого досвіду, знань вихованця, є тим об'єктивним фактором, що визначає його ціннісні орієнтації, ідеали, норми, особистісну спрямованість, характер потреб, інтересів, реальну поведінку, процес самовизначення і самореалізації.

Розрізняють виховне середовище **у широкому розумінні** – макросередовище, яке охоплює всю суспільно-економічну систему, соціум, до якого належить учень, та **у вузькому розумінні** – мікросередовище, безпосереднє соціальне, виховне оточення учня – сім'я, певна спільнота (наприклад, шкільний клас), неформальна група (коло ровесників, друзів) та інші. У початковій школі є можливість створити та ефективно впливати на мікросередовище молодших школярів.

Виховне середовище у початковій школі виконує такі функції, як (за В. Ягуповим): **світоглядну або ціннісно-орієнтаційну**, яка розкриває зміст моральної спрямованості навчального колективу, визначає соціальну цінність, мету, цілі, мотиви, перспективи розвитку колективу. У колективі учнів класу формується громадська думка щодо різноманітних суспільних явищ. Ці явища обговорюються, переживаються і створюються колективні погляди, які безпосередньо впливають на формування ціннісних орієнтацій дитини, здатні забезпечити гармонійний розвиток особистості

учня в колективі та через колектив, прийняття членами даного колективу групових цінностей; **адаптаційну**, яка полягає в забезпеченні входження учнів у ритм шкільного життя, необхідністю пристосування свідомості, психіки, анатомічно-фізіологічної сфери дитини до умов школи; **емоційного розвантаження**, яка реалізується через позитивний соціально-психологічний клімат і морально-психологічну атмосферу, що визначає самопочуття кожної особистості, її задоволення шкільним класом, відчуття комфорту від перебування в колективі, характер міжособистісного сприймання і налагодження взаєморозуміння, емоційний настрій; **організаційну**, яка полягає у сприянні процесам самоорганізації, самоуправління, самовдосконалення особистості учня, створенні умов для виявлення здібностей кожного, взаємній відповідальності, підтримки, допомоги; **коригувальну**, яка враховує ступінь розвитку загальних правил поведінки, яких дотримуються учні у класі та школі (колективні думки, традиції та правила поведінки); групових процесів (етапи виникнення, розвитку та малої групи, рівні розвитку, керівництво та лідерство); систему санкцій [5].

На нашу думку, виховне середовище в початковій школі має складатися з таких складових, як:

- пізнавальна;
- особистісно-значуща і колективна;
- емоційна, психологічно-комфортна;
- соціальна.

Пізнавальний компонент сприяє розвитку школяра, тому він має відповідати пізнавальним потребам дитини, задовольняти пізнавальні інтереси, сприяти розвитку допитливості, розвивати мислення, мовлення, пам'ять, увагу, уяву, фантазію, створювати можливості для виявлення, розкриття та розвитку творчих здібностей дитини. Важливим є використання навчальних матеріалів різного змісту, виду та форми. Можна поради використовувати наступні прийоми.

У молодшому шкільному віці відбувається активний розвиток мислення при переважаючій ролі наочно-дієвого. Дитина шукає і знаходить відповідь на запитання «як» і «чому» саме в результаті конкретних практичних дій з різними предметами. Глибоке і повне усвідомлення інформації відбувається в процесі багаторазового повторення практичних дій. Індивідуальна практична діяльність школяра стає провідним засобом самонавчання, тому логічним і раціональним буде створення окремих місць для занять, практичних дій учнів у невеликих групах на основі спілкування, співпраці, у парах на основі діалогу та індивідуальної роботи, обладнання їх практичними матеріалами. Можна поради згрупувати і розмістити їх у відповідних місцях класної кімнати (якщо дозволяє приміщення) – **центрах діяльності**.

Доцільним є також обладнання **куточка читача**, в якому розташована класна бібліотечка, яка буде складатись із домашніх книжок учнів, виставки

рекомендованих книжок, анотацій до них, ігрового матеріалу, що заохочуватиме дітей читати (ребуси, шаради, кросворди, чайнворди, головоломки, вікторини, анкети до змісту книжок, добір прислів'їв, які відображають головну думку твору); виставки творчих робіт дітей (створених обкладинок книжок, малюнків, ілюстрацій до прочитаних творів, анотацій, творів-роздумів, есе); творчих завдань до творів (створення власних книжок, малювання портретів персонажів, створення одягу для них, виготовлення героїв з незвичайних матеріалів).

Подаємо зразки оформлення книжкового куточку.

кросворди, пазли, головоломки, п'ятнашки, шахи, шашки) розвивають мислення дитини, тренують пам'ять, розвивають увагу, уяву, змушують шукати нестандартні рішення, дають можливість організації розумного дозвілля на перервах і після завершення уроків.

«Скринька допитливих» або «Чомусик», «Пізнайко», «Питайко», «Мудра сова», де будуть розташовані питання для розвитку допитливості дітей (Чому небо синє? Чому сонце жовте? Який птах найбільший? Яка тварина найважча? Яка квітка найменша? Яка тварина найрозумніша? Чому у собаки мокрий ніс?). Питання може ставити вчитель, і тоді діти шукають відповідь, роблять невеликі повідомлення, виступають з ними перед класом, що сприяє розвитку допитливості дітей, розвиває пізнавальні потреби, вчить самостійно працювати з літературою, готувати невеликі доповіді, розвиває логіку, мислення, мовлення, вчить виступати перед класом, розвиває риторичні, артистичні здібності, підвищує таким чином, самооцінку дитини та спонукає інших до активної діяльності. Питання можуть записувати діти й складати їх у скриньку. У кінці тижня вчитель дає відповідь на складні питання, деякі питання просить підготувати інших учнів, легкі питання спільно розв'язують всім класом.

Довідникова, енциклопедична література (тлумачні, фразеологічні, синонімічні, орфоепічні та орфографічні словники, енциклопедії з різних галузей знань, енциклопедія для хлопчиків і дівчаток) допомагає школярам самостійно шукати і знаходити потрібну інформацію, відповіді на питання, які виникають, викликає інтерес до знань, бажання знати більше.

Дидактичні, розвивальні ігри (математичне, зоологічне, ботанічне лото, ребуси, орігамі, конструктори, шаради, танграми, лабіринти,

Інформація для запам'ятовування (таблиця множення, додавання, алфавіт, правила), яка розташовується перед очима школярів дає можливість краще запам'ятовувати матеріал, який вивчається (особливо для дітей-візуалів).

Календар природи допомагає стежити за змінами у природі, систематизувати, узагальнювати інформацію, робити висновки, розвиває спостережливість, виховує організованість, відповідальність, самостійність.

Вислови, поради мудрих людей, які містять правила поведінки. Важливо, щоб вони були розташовані на рівні очей дитини, добре, якщо поруч буде зображення цієї людини (тоді вона стає начебто знайомою). Такі вислови діють інколи підсвідомо: дитина прочитавши вислів, замислюється над його змістом, міркує,

запам'ятовує, поступово починає дотримуватися порад, діяти, відповідно до правил. Можна дітям дати завдання: довідатися, чим видатна ця постать, а також розповісти, зацікавивши дитину, вражаючими фактами з життя, дитинства.

Зразки порад:

Слідкуй за своїми думками – вони стають словами.

Слідкуй за своїми словами – вони стають вчинками.

Слідкуй за своїми вчинками – вони стають звичками.

Слідкуй за своїми звичками – вони стають характером.

Слідкуй за своїм характером – він формує твою долю.

Любов виникає з любові, коли я хочу, щоб мене любили, я сам першим люблю.

Григорій Сковорода

*Думайте, читайте,
І чужому научайтесь,
Й свого не цурайтесь.*

Тарас Шевченко

*Нога людини повинна вирости в землю своєї
батьківщини, а очі її нехай оглядають весь світ.*

Джордж Сантаяна

Довіра – перша умова дружби.

Жан де Лабрюєр

*Починай з початку, – урочисто промовив
Король, – і продовжуй, поки не дійдеш до кінця. Тоді
зупинись!*

Льюїс Керрол

Прислів'я українського та інших народів містять цінності, традиції, думки, норми, правила, поради народу, які поширюються і передаються від покоління до покоління. Народні прислів'я поєднують у собі глибокий зміст і дуже просту образну форму, яка легко запам'ятовується й повторюється школярами. Важливо, щоб зміст прислів'я був зрозумілим учням, містив поради. Доцільно робити добірку прислів'їв (3–5) для виховання однієї цінності, якості (дружність, розумність, працьовитість, доброта, щирість, правдивість та інші) і змінювати їх один раз на місяць.

Подаємо зразки прислів'їв.

Не кажи не вмю, а кажи навчуся.

Мудрим ніхто не вродився, а навчився.

Твоя краса в твоїй доброті.

Перший крок до добра – не робити зла.

За добро добром платять.

Не хочеш почути поганих слів, не кажи їх сам.

Бійкою правий не будеш.

Особистісно-значущий і колективний компонент буде сприяти вихованню кожного школяра як

особистості, індивідуальності й становленню колективу. З цією метою доцільно створювати наступне.

Виставка дитячих творчих робіт, зошитів, яка постійно змінюється. Така виставка свідчить про успіхи та досягнення дітей, показує результат їх роботи іншим дітям, батькам, дає можливість порівняти свою роботу з іншими, слугує поштовхом до творчості, удосконалення, виступає стимулом до нових ідей, результатів. Важливо, щоб така виставка частіше змінювалась, охоплювала різні сторони творчості та успіхів дитини, даючи таким чином можливість кожній дитині виявити свої здібності, розкрити ті таланти, які дитина має. Можуть бути такі рубрики: «Наші зошити», «Наші малюнки», «Мої захоплення», «Я творю дома» та інші.

Портфоліо «Моя скарбничка» («Моя скринька мудрості», «Мої досягнення») містить папку з найкращими роботами дітей, зберігається у класі на окремій полиці, доступній учням. Роботи у папку відбираються за бажанням дитини, батьків і вчителя. Обираються найкращі роботи, які свідчать про успіхи дитини. Роботи можуть бути різноманітними: малюнки, твори, вірші, власні міні-книжки, автопортрет, грамоти, подяки за участь у різних заходах, привітання друзів, фотографії та інше. Такі роботи зберігаються у класі, що дає можливість завжди переглянути їх, показати іншим – друзям, вчителям, гостям. «Моя скарбничка» – папка досягнень школяра, предмет гордості дитини, що підвищує власну самооцінку, надає впевненості у собі, стимулює до удосконалення.

Правила класу, які створюються, обговорюються і приймаються школярами. Правила мають постійно змінюватися. Якщо учні класу вже дотримуються певних правил, то їх знімають, замінюють на інші, більш потрібні на даний час. Бажано, щоб правил не було багато (3–5), в іншому випадку дітям буде важко утримувати їх у пам'яті та дотримуватися їх виконання, доцільніше частіше доповнювати їх. Важливо, щоб у формулюванні правил не вживалася частка «не», а містилась конкретна порада як робити.

Альбом «Життя класу», відеотека «Наш клас» відображає історію класу, фіксує найцікавіші, знаменні дати, події у житті учнів. Це спільний проект, до якого залучаються діти, батьки, вчителі.

Газета класу («Наш клас», «Сонечко», «Допитливі») створюється учнями і відображає всі важливі події у житті класу, виходить один-два рази на місяць. Для випуску газети створюється редакційна колегія, яка безпосередньо готує кожний випуск, а всі учні беруть активну участь (пишуть замітки, роблять малюнки, фотографії, готують привітання, добирають цікавий матеріал, складають вікторини). Підготовка та випуск такої газети розвиває організаторські, творчі здібності дітей, сприяє встановленню дружніх відносин у колективі, вчить спілкуватися, працювати спільно, домовлятися, йти на поступки, компроміс, узгоджувати свої дії з іншими, шукати шляхи вирішення проблеми, приймати спільне рішення.

Поштова скринька («Пошта друга», «Пошта класу») створюється в класі з метою встановлення дружніх, доброзичливих, толерантних відносин у колективі школярів. Учням пояснюється, що в класі створюється власна пошта класу. На великий аркуш ватману або тканини прикріплюються конверти з зазначенням прізвища та імені дітей, а також конверти для вчителя та вихователя групи подовженого дня – це

поштові скриньки. Варто ознайомити школярів із правилами листування, написання листа, етикою письмового спілкування. Діти пишуть листи один одному, вчителю, повідомляючи та обговорюючи важливі для них новини, події, висловлюють пропозиції, побажання, дають поради, можуть обмінюватися малюнками, розвиваючи при цьому мовлення, мислення, вчать формулювати та висловлювати думки, покращують каліграфічні, художні навички. Така пошта дає можливість вчителю діагностувати психологічний клімат у колективі, виявити у колективі лідерів (тих, кому буде приходити багато листів) та ізольованих, хто не має друзів (чиї поштові скриньки будуть порожніми). За допомогою пошти можна виправити становище, написати лист першим і отримати відповідь, почати листуватися спочатку за допомогою пошти, а потім легше буде встановити дружні стосунки.

Дошка приходу до школи засвідчує важливість перебування кожної дитини у класі. На аркуші паперу зазначаються прізвища та імена учнів (можливі фотографії), які можна відкривати за закривати (або перегортати, вставляти у кишеньку). Це може бути у вигляді будинку, поїзда, автобусу, літака, де будуть відчинятися віконечка з фотографією або зазначеним ім'ям дитини. Коли дитина приходить до школи, вона відчиняє віконечко, засвідчуючи таким чином, що вона вже прийшла, вона є членом спільноти. Коли дитина йде додому, вона зачиняє віконечко. Така дошка може бути у формі кошика, віночка, галявини з квітами, які діти вставляють у кошик, віночок, галявину, коли приходять, та виймають, коли повертаються додому, у вигляді дерева, на якому яблука, листячка, горішки, жолуді, які прикріплюються на ниточках та повертаються. Така дошка підкреслює важливість і необхідність кожної дитини у колективі.

Фотографії дітей, їх дні народження показують важливість кожної дитини у класі, дати днів народження нагадують про важливий для дитини день. Це може бути оформлено у вигляді поїзда або корабля класу, будинку або дерева друзів, віночка дружби, вулика бджіл, вази з квітами або кошика з яблуками та інше. Таким чином підкреслюється значущість кожної дитини і спільність класу.

Листи для спонтанних записів і малюнків дітей дає можливість дітям творити спільно під час перерв. Бажано, щоб це був рулон паперу, який прикріплюється до стіни і папір міг вільно рухатися вниз.

Ростомір показує, як швидко ростуть діти. Бажано, щоб поруч були зазначені прізвища дітей та показники їхнього росту. Далі необхідно зазначати зміни, які відбуваються з учнем. Доцільно поруч розташувати поради для кожного «Як швидко вирости?»

Емоційний, психологічно-комфортний компонент має враховувати емоційний стан учнів і створювати оптимальні умови для їхнього перебування в школі.

«Куточок усамітнення» надає можливість дитини побути наодинці, відпочити від галасу та шуму, великої кількості дітей, що необхідно дітям з нестійкою системою психіки. Постійно перебуваючи в колективі однолітків, деякі учні стомлюються, у них виникає потреба побути кілька хвилин з собою, думками, почуттями. Бажано, щоб такий куточок був відокремлений від загального приміщення (можливо штори, невеликий дерев'яний будиночок), можуть бути м'які меблі (крісло, диванчик), м'які іграшки, квіти, заспокійлива музика. Це не має бути місце для покарання, дитина за власним бажанням обирає час, коли виникає потреба. Інші учні не мають турбувати друга. Як правило, дитина не перебуває там дуже довго, посумувавши, вона повертається до друзів. Учителям це дає змогу виявити проблемних учнів або проблеми в окремих школярів і на це відповідно реагувати.

«Чарівний стільчик» допомагає зняти напруженість, страхи, вселяє упевненість у собі, позитивні думки. Це може бути звичайний стільчик, який буде красиво розфарбований або прикрашений красивою драпіровкою з тканини. Він стоїть на окремому місці у класі. Стільчик може бути «чарівним», коли на нього сідає дитина, і всі

інші учні кажуть лише гарні, добрі, приємні, хороші слова про неї. В такому разі всі недоліки зникають і дитина акцентує увагу на тому гарному, що в неї є. Це сприяє підвищенню самооцінки, впевненості у собі, викликає почуття гордості, в той же час це дає можливість іншим дітям побачити в однокласнику позитивні риси, сильні сторони, що сприяє встановлення доброзичливої атмосфери у колективі. Водночас такий стільчик може бути «кріслом автора». Учні за бажанням сідають у «крісло автора» і розповідають щось цікаве про своїх рідних, знайомих, друзів або епізод зі свого життя, історію про своє ім'я, прочитану книгу, проведені вихідні, хобі, улюблені куточки свого міста, літній відпочинок, професії батьків, тощо. Такий стільчик допомагає розвивати монологічне мовлення дитини, вчить логічно, послідовно, зв'язко висловлювати свої думки, розповідати про речі, які знайомі, близькі, цікаві для них, набувати артистичних здібностей, підвищувати самооцінку, почуття впевненості у собі, розкривати творчі здібності, дозволяє іншим дітям подивитися на однокласника з іншої сторони, заохочує інших до виступів.

Улюблені іграшки передають атмосферу рідного дому, допомагають дитині розвивати фантазію, уяву, створюють позитивний емоційний фон.

Календар настрою («Мій настрій») відображає психічний стан, настрій дитини, слугує діагностичним засобом для вчителя. На початку дня школярі відмічають кольором або смайликами свій настрій на окремому аркуші паперу, де зазначені прізвища всіх учнів класу і вчителя та дати календаря. Таким чином вчитель бачить з яким настроєм сьогодні прийшли діти до школи і може відповідно швидко реагувати. Таку діагностику можна провести і наприкінці дня, тоді вчитель побачить, який настрій створює навчання. Бажано, щоб поруч із календарем були олівці або фломастери всіх необхідних барв і пояснення кожного кольору (червоний – захоплений, оранжевий – радісний, веселий, жовтий – приємний, світлий, зелений – спокійний, урівноважений, синій – сумний, невпевнений, фіолетовий – тривожний, напружений, чорний – украй незадовільний, зневірений). Свій настрій за допомогою обличчя можна малювати самостійно або прикріплювати вже готові наклейки. Для того, щоб дітям ця вправа не набридала, доцільно змінювати форму та вид календаря.

Квіти, рибки створюють заспокійливу атмосферу, виховують відповідальність, спостережливість.

Годинник (бажано круглої чи овальної форми) організовує дітей, навчає цінувати час, дотримуватися меж у виконанні роботи.

Музика (весела, радісна або заспокійлива) теж створює позитивний настрій, допомагає виявляти емоції, почуття, приносить насолоду.

Наклейки позитивного змісту допомагають створити сприятливий позитивний радісний настрій у класі, наприклад:

– «Входячи – посміхнись!

– «Усміхнися всім навколо: небу, сонцю, квітам, людям,

І тобі обов'язково день тоді веселим буде!»

– У нас немає **ТИ**.

У нас немає **Я**.

МИ – єдиний клас.

МИ – одна **СІМ'Я**

Соціальний компонент допомагає набувати позитивний досвід спілкування й взаємодії, співпраці з оточуючими. З цією метою важливо, щоб учні мали можливість випробувати себе в різних ролях, що допоможе їм набути важливих вмій і навичок, досвіду поведінки:

- як мислителі – діти будуть обмірковувати свої дії і шукати зв'язок між новими та вже набутими знаннями;
- як люди, що вирішують проблеми – вони будуть приймати альтернативні рішення, робити відкриття; записуючи події, діти будуть розвивати певні навички та вміння, обговорювати свої спостереження та ідеї;
- як слухачі – діти будуть навчатись зосереджувати свою увагу та бути активними в аудиторії; спілкуючись, діти будуть формулювати та виражати власні ідеї, думки за допомогою різноманітних засобів;
- як організатори – діти будуть планувати власне навчання та брати на себе відповідальність за свої рішення;
- як партнери – вони будуть навчатись співробітництву та умінню враховувати інші точки зору;
- як друзі – діти будуть навчатись довіряти та піклуватись про інших, доходити висновку, що до них ставляться так само, як вони до інших.

Важливим чинником у створенні середовища для молодших школярів виступає вчитель, як гуманна, толерантна особистість, яка показує зразок поведінки та ставлення до інших, які відрізняються поглядами, думками, почуттями, вчить цінувати та поважати погляди інших та свої власні, будувати стосунки на основі взаємоповаги, порозуміння, без застосування тиску, насилля, допомагає розкрити індивідуальність, неповторність кожної дитини, стимулює до саморозвитку, самовдосконалення. Вчитель організує цілеспрямовану, свідому виховну діяльність на основі суб'єкт-суб'єктної взаємодії з молодшими школярами, володіє сучасними технологіями виховання.

Для створення виховного середовища у початковій школі вчителю потрібно створити такі умови, як:

- суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та учнів у взаєминах, спілкуванні, спільній діяльності;
- створення психологічного комфорту для школярів, який буде створювати можливості для вияву нахилів, здібностей, розвитку творчого потенціалу дітей;
- організація спільної продуктивної діяльності учнів, яка вчить спілкуватись, взаємодіяти, дає можливість

кожній дитині висловити власну точку зору, вислухати погляди інших, прийняти спільне рішення, шукати шляхи вирішення проблеми на основі компромісу, порозуміння, толерантності;

- створення дружніх стосунків у колективі, атмосфери підтримки, допомоги кожному, вчити поважати іншого, радіти його успіхам, сприймати, розуміти,

- надання переваги активним формам організації виховної роботи, які будуть допомагати дитині виховувати почуття власної гідності, впевненості у собі та вчити поважати думку, погляди іншого, знаходити компромісний варіант розв'язання проблеми (рольові, командні ігри, квести, тренінги, виховні ситуації, ранкові зустрічі, диспути, вистави, спектаклі, випуски газет, «проектна діяльність», колективні творчі справи, які будуть надавати можливість для прояву активності, ініціативи, творчих здібностей);

- надавати перевагу груповим та парним формам роботи, в яких учень має більше можливостей висловлювати та обґрунтовувати, доводити власну точку зору, вислуховувати та з повагою ставитись до поглядів, почуттів інших, шукати шляхи вирішення проблеми на основі конструктивного діалогу, компромісу, толерантності;

- організація практичних форм роботи, таких як тренінги, виховні, проблемні ситуації, які будуть сприяти набуттю практичного досвіду, вчити вирішувати проблеми, запобігати їх виникненню;

- створювати «ситуації успіху» (буде впливати на формування позитивної «Я»-концепції, підвищувати самооцінку, виявляти творчу індивідуальність);

- створення можливостей для вибору (буде вчити робити вибір діяльності, завдань, мікрогруп і відповідальності за зроблений вибір);

- створення атмосфери для самореалізації та саморозвитку кожної дитини (буде сприяти розкриттю інтересів та здібностей, розвитку творчості, креативності);

- опора на позитивне в дитині.

Виховне середовище у початковій школі, яке буде сприяти розвитку, вихованню, успіху, реалізації кожної дитини і колективу загалом залежить від тих умов, які створюють спільно вчитель і учні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Монтессори, М. Значение среды в воспитании / Мария Монтессори // Частные школы. – 1995. – № 4. – С. 7–10.
2. Савченко, О. Я. Виховний потенціал початкової освіти / О. Я. Савченко. – К.: СПД «Цудзиневич Т.І.», 2007. – 204 с.
3. Соціологія. Короткий енциклопедичний словник / за заг. ред. В. І. Воловича. – К.: Укр. центр духов. культури, 1998. – С. 469.
4. Щуркова, Н. Е. Практикум по педагогической технологии / Н. Е. Щуркова. – М.: Педагогическое общество России, 1998. – 234 с.
5. Ягупов, В. В. Педагогика: навчальний посібник / Ягупов В. В. – К.: Либідь, 2002. – 560 с.

ВИДАВНИЦТВО
«БІЛИЙ ТИГР»

po-press@ukr.net

www.white-tiger.com.ua